

CEBRİ KAMU GELİRLERİ

Konu Başlığı: Cebri Kamu Gelirleri

Kavramlar: Vergiler, harçlar, resimler, şerefiyeler-harcamalara katılma payları, para ve vergi cezaları, fonlar, maliye-para politikası tedbirlerinden doğan gelirler, mali tekeller, parafiskal gelirler-vergi benzerleri, cebri-zorunlu borçlanmalar.

Kavramlara İlişkin Açıklamalar:

Vergi: Günümüzde çağdaş devlet bütçelerinin yaklaşık %90'lık bir bölümünü vergi gelirleri oluşturur. Bu nedenle vergiler en önemli kamu geliri türü kabul edilir. "Devletin ya da devredilmiş vergilendirme yetkisine sahip diğer kamu tüzel kişilerinin, kamu hizmetlerinin finansmanını gerçekleştirmek üzere bireylerden ve topluluklarından hukuki cebir altında aldıkları karşılıksız parasal değerler"e vergi denir.

- Vergiler, sadece devlet ya da devredilmiş vergilendirme yetkisine sahip bazı kamu tüzel kişilerinince toplanır. Bunlar dışındaki kişi ve kuruluşların kendi adlarına vergi toplamaları hukuken mümkün değildir.
- Vergi koyma, değiştirme ve kaldırma yetkisi diğer bir deyişle vergilendirme alanında asli düzenleme yapma yetkisi Anayasa madde 73 uyarınca münhasıran TBMM'ye aittir. Başka bir devlet organı vergilendirme alanında asli düzenlemeler yapamaz. Vergiler sadece kanun biçimindeki bir hukuki dayanak mevcut ise alınabilir. Ayrıca yine Anayasa uyarınca vergilendirmenin mali güce göre, mali güç dikkate alınarak yapılması gerekir.
- Vergiler, hukuki cebir altında alınır.
- Vergiler karşılıksız kamu gelirleridir.
- Devlet hazinesinde toplanan vergiler buradan çeşitli kamu hizmetleri için harcanır.
- Yukarıda belirtilen beklentileri karşılanmadığında vatandaşlar demokratik yollardan siyasi iktidara ve yönetimdekilere tepki verirler.
- Vergiler, kural olarak bireyler ve toplulukları tarafından, bir başka deyişle piyasa ekonomisi aktörleri tarafından ödenir. Kamu sektörü ise kural olarak (KDV gibi dolaylı vergiler ile kurumlar vergisi yükümlüsü olan KİT'ler dışında) vergi ödemez.

- Vergiler bireyler ve topluluklarından parasal değer-nakit olarak-para cinsinden toplanır.
- Dar anlamda vergiler devletin ya da devredilmiş vergilendirme yetkisine sahip kamu kurumlarının kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılmak üzere bireylerden aldığı karşılıksız değerleri ifade ederken geniş anlamda vergiler kavramı içine dar anlamda vergiler yanında resimler ve harçlar gibi diğer cebri kamu gelirleri de girer.
- Vergiler merkezi yönetimin (devlet) yanı sıra yerel yönetimler (ülkemizde belediyeler) tarafından da toplanan kamu gelirleridir.

Harçlar: Belli kamu kurumlarınca yerine getirilen belli ve somut bazı hizmetlerden yararlananlardan bu hizmetler karşılığında alınan cebri nitelikte ödentilerdir.

- En önemli kamu gelirlerinden biridir.
- Harçlar da vergiler gibi cebri kamu gelirleridir. Harca tabi hizmetlerin tümü (diploma, sürücü belgesi vb.) sadece kamu kurum ve kuruluşlarınca verilebilir. Bu hizmetlerin başka bir yerden temini mümkün değildir.
- Harçların vergilerden ayrıldığı nokta, harçların tapulama, yargı, pasaport gibi belli ve somut kamu hizmetlerinin karşılığı olarak ödenmesidir. Harçta bir kamu hizmetinden yararlanma biçiminde somut bir karşılık vardır.
- Harçlar da vergiler gibi kural olarak bireyler ve toplulukları tarafından, bir başka deyişle piyasa ekonomisi aktörleri tarafından ödenir. Kamu sektörü ise kural olarak harç ödemez.
- Harçlar da vergiler gibi bireyler ve topluluklarından günümüzde parasal değer-nakit olarak-para cinsinden toplanır.
- Harçların da mutlaka kanuni dayanağı olmalıdır. Harçlar, Harçlar Kanunu ve Belediye Gelirleri Kanunu'nda harç adı altında düzenlenmiştir.
- Harçlar bakımından mali güce göre alınma kuralı uygulanmaz, harca tabi hizmetten yararlanan herkes ilgili tutarda harcı ödemek zorunda kalır.
- Harçlar merkezi yönetim veya yerel yönetimler tarafından alınabilen bir kamu geliri türüdür.

Resimler: Kamu idarelerinin verdiği bir izin ya da sağladıkları bir ayrıcalık karşılığında ilgililerden aldıkları cebri kamu gelirleridir.

Ülkemizde halihazırda resim uygulaması yoktur, günümüzde resimler kaldırılmış, bu nitelikte kamu gelirlere harç veya vergi adı altında düzenlenmiştir. Örneğin gümrük resmi yerine gümrük vergisi, damga resmi yerine damga vergisi getirilmiştir.

Karşılıklı ve cebri bir kamu geliri olan resimleri, aynı nitelikteki bir başka kamu geliri türü olan harçlardan ayıran sınırların saptanması her zaman kolay değildir.

- Resimler karşılıklılık esasına dayanır. Ancak buradaki karşılık bir hizmet sunulması biçiminde değil fakat bir izin verilmesi ya da ayrıcalık sağlanması biçimindedir.
- Resimler de harçlar gibi cebri kamu gelirleridir. İlgili izin veya ayrıcalık karşılığında resim ödenmesi zorunludur.
- Resimlerin de yasaya dayanarak alınması gerekir. Resimler de yasal dayanak gerektirir.
- Resimler para cinsinden ödenir.
- Resimlerin mali güce göre ödenmesi gerekli değildir.
- Resimler merkezi yönetim veya yerel yönetimler tarafından (vergi veya harç adı altında) toplanır.

Serefiyeler: Yerel yönetimlerce yapılan bazı bayındırlık hizmetleri sonucunda bu hizmetlerden yarar gördüğü varsayılan gayrimenkul sahiplerinden alınan cebri bir kamu geliridir.

- Cebri bir kamu geliridir.
- Karşılıklı bir kamu geliridir.
- Yasaya dayanılarak alınır. Belediye Gelirleri Kanunu'nda şerefiye 'harcamalara katılma payı' olarak düzenlenmiştir (madde 86-94).
- Para cinsinden toplanır.
- Yerel yönetim gelirleri arasındadır. Sadece yerel yönetimler (belediyeler) tarafından toplanır.

Para ve Vergi Cezaları:

- Para ve vergi cezaları da doğal olarak cebri kamu gelirleridir.
- Para ve vergi cezaları karşılıklı kamu gelirleridir. Ancak buradaki karşılık müspet değil menfi niteliktedir. Yasaklanmış eylemlerin işlenmesi karşılığında bu kamu gelirleri ödenmek zorunda kalınır.

- Para ve vergi cezalarında asıl amaç, devlete gelir sağlamak değil, fakat suç işlenmesini önlemektir.
- Para ve vergi cezaları da bir gelir kalemi olarak ilgili bütçeye (merkezi yönetim ya da yerel yönetim gibi) gelir kaydedilir.

Fonlar: Bütçe içi ya da dışı belli kaynaklardan temin edilerek belli amaçlar için harcanmak üzere özel hesaplarda hazır tutulan kamusal nitelikli paralar olarak tanımlanır.

Para ve Maliye Politikası Tedbirlerinden Doğan Gelirler: Devletin mali alanda egemen olması ona vergilendirme, para basma, borçlanma ve maliye-para politikası tedbirleri alma gibi bazı yetkiler verir. Devlet bu yetkilerini kullanarak bazı önlemler alarak gelir elde edebilir.

Mali Tekel Gelirleri: Günümüzde serbest piyasa ekonomisine geçildiği için artık mali tekel kaldırılmıştır. Bunlar yerine devlet oluşturduğu düzenleyici denetleyici kurumlar aracılığı ile (bunlar tarafından verilen ruhsatlar ve bandrollerin bedelleri ile) yine gelir elde etmektedir.

Parafiskal Gelirler: Vergi benzerleri anlamına gelen parafiskal gelirler, kamu yararına yönelik bir kısım kuruluşların sundukları hizmetlerin finansmanında kullanılmak üzere, kuruluş mensuplarından ya da kuruluşla ilgili üçüncü kişilerden topladıkları ve merkezi yönetim bütçesi dışında muhasebeleştirilen kamusal gelirlerdir.

Zorunlu-Cebri Borçlanmalar: Zorunlu borçlanmalarda kişinin iradesine bakılmaksızın devlet bir yasaya dayanarak kişilerden hukuki cebir altında borç alır.

Burada bir borç ilişkisi mevcut olmakla birlikte bu ilişki tarafların serbest iradeleri ile değil fakat ilişkinin borçlu tarafını oluşturan devletin kamu gücünü kullanarak dayatmada bulunması sureti ile cebren kurulur, böylece kişiler ve toplulukları devlete istediği tutar kadar borç vermek zorunda kalır. Borç alınan paranın devletin öngördüğü faizi-neması ile birlikte sonuçta geri ödenmesidir. Uzun süreli vade düşük faiz oranı da devlet lehine bir kaynak sağlamaktadır.